

Українська держава понад усе!

Видання Історичного клубу "Холодний Яр"

2020 рік

Травень

Число 5 (411)

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Видання Історичного клубу "Холодний Яр"

Передплатний індекс 33545

"ЖИТОМИРЩИНА В БОРОТБІ"

Край із такою миролюбною назвою, але з такою войовничою історією. Тепер до цієї славетної історії завдяки книзі "Житомирщина в боротьбі" повертаються і займають почесне місце герої Визвольної війни 1917 – 1920-х років. Книга розповідає про спротив окупантам, наші перемоги, самоорганізацію українців та культурно-просвітницьку працю. Чи не про кожен куточок Житомирщини розповідається в цій книзі.

Організатор Житомирської юнацької школи Всеволод Петрів, оповідаючи про набір до школи в січні – лютому 1919 р., писав, що "Звягельський повіт дав найшвидше і найбільше своїх найкращих синів. Пізніше примашерували Радомишльські, Чуднівські, Янушпільські, Романівські й інші..." Недовго довелося юнакам ЖЮШ навчатися, обставини змусили їх здобувати знання на полі бою, обороняючи та визволяючи Житомир та його околиці.

Книжка буде цікава і галичанам, батьки й діди яких визволяли Житомирщину влітку 1919 року. Поручник 1-го куреня 7-ї Львівської бригади Петро Мигович, згадуючи про перебування Галицької армії на Коростишівщині, писав, що селянство "було до війська краще настроєне, тим більше до нашого, що в селян нічого не забірало даром. Сільські хлопці тих околиць держали навіть службу на польових сторожах, щоби тим помочи та дати спромуго випочати (відпочити. – Ред.) наших стрільцям. Розуміється, що службу повнили добре. А вже незвичайні прислуги віддали вони нам у розвідній службі. Про кожний рух ворога повідомляли нас докладно й негайно. А які раді були нами, нехай – як найліпший доказ – послужить слідуєча подія: в Старосільцях, де кватирувала одна

сотня з четою скорострілів, сільське парубоцтво зложило 3 пуди збіжжя та продало його на видатки гощення нашого стрілецьтва". Дні, проведені на Коростишівщині, "осталися довго в пам'яті нашого стрілецьтва. Часто згадували тамошнє населення, його доброту та щирість".

А майор чеської армії, учасник українського підпілля, ось що сказав отаманові Петру Филоненку: "Пане! Я не міг собі уявити, щоб темне, пригнічене, яким я уважав його, ваше поліське населення могло так ненавидіти і свідомо боротися зі своїм ворогом – московськими наїзниками, що, віками пануючи над цим населенням, не викоринили в нього патріотичного почуття і відданості своїй Батьківщині".

Масові розстріли вояків Армії УНР у м-ку Базарі в листопаді 1921 року стали трагедією для народу. Сотник Микола Битинський писав, що "місце кровавої розправи густо було оточено кордоном червоноармійців, які безоглядно відганяли розворушені маси народу, що на чутку про події в Базарі стягалися з ближчих і дальших сел та хуторів. Базарські околиці були також густо обсажені червоним військом, яке пильнувало, аби не вибухло яких заворушень".

Попри поразку УПА Юрка Пютюнника в листопаді 1921 р., вже 1 травня 1922 р. було засновано Волинську повстанську армію. Житомирщина продовжувала боротьбу.

І тепер, у нинішній українсько-російській війні, народжені на Житомирщині вояки хоробро б'ються за Україну: 219 синів поклали Житомирщина на оltар Батьківщини (дані на липень 2019 року, сумне 3-тє місце). Серед полеглих і 23-річна медсестра Сабіна Галицька та Артем Абрамович, який пішов на таран ворожого танка біля смт Никифорового Донецької області в гарячому 2014-му.

У ЗСУ з'явилася гарна традиція надавати імена українських героїв військовим частинам. Запекло воюють за Україну 26-та Окрема артилерійська бригада ім. генерала-хорунжого Романа Дашкевича (базується в Бердичеві) та 30-та Окрема механізована бригада імені князя Костянтина Острозького (місце приписки – Новоград-Волинський). Було б справедливо, щоб 39-та бригада тактичної авіації була названа ім'ям підполковника Володимира Байвенка (командира кадрового Республіканського авіаційного дивізіону Армії УНР), 61-ша Окрема піхотна егерська бригада освятила свої знамена іменем легендарного Петра Филоненка, а на прапорі Житомирського прикордонного загону, що охороняє кордон України в Овруцькому, Олевському, Народицькому районах Житомирщини та в Іванківському і Поліському районах Київщини, засвітилося ім'я полковника Армії УНР Федора Артеменка (отамана Орлика).

Читайте книгу "Житомирщина в боротьбі", читайте інші книги Історичного клубу "Холодний Яр", пізнавайте героїчну історію нашого народу. Козакам слава!

Владислав КАРПЕНКО

У виданні 512 сторінок. Ціна 275 грн. (без вартості пересилки). Замовляти можна на сайті Історичного клубу "Холодний Яр": <https://otamania.in.ua> або на сторінках автора у ФБ: Роман Коваль, Роман М. Коваль, Roman Koval, також за адресою: kova1roman1@gmail.com

Замовляйте книгу для себе, своїх друзів та рідних!

На світліні – Владислав Карпенко, Роман Коваль та Юрій Юзич, які разом творили цю книгу.

ВЧИНОК, ГІДНИЙ НАСЛІДУВАННЯ

У переддень поминальних днів на центральному кладовищі Звенигородки, де в березні 1921 р. було поховано отамана Семена Гризла, встановлено велику меморіальну дошку. Ініціатором та спонсором став добродій Юрій Лисогор. Місцеві можновладці не один рік обіцяли вшанувати пам'ять Звенигородського кошового Вільного козацтва Семена Гризла. Бачачи, що справа не рушіється з місця, Юрій Лисогор узяв ініціативу у свої руки.

Його фірма зараз є підрядником із впорядкування міста. Впорядковуючи огорожу місцевого цвинтаря, він встановив меморіальну дошку. Здійснив це власним коштом.

Історичний клуб "Холодний Яр" щиро дякує Юрію Лисогору.

Друзі, беріть приклад, – вшануйте діячів рідного краю!

Слава вільним козакам Звенигородщини!

Історичний клуб "Холодний Яр"

100 РОКІВ ВІД СТВОРЕННЯ СТЕПОВОЇ ДИВІЗІЇ

У травні 1920 р. на Катеринославіні Кость Пестушко створив Степову дивізію. "За нетривалий період, – писали чекісти, – загін Степового виріс до 20000 осіб, мав дві гармати і кулемети... були також автомобілі, мотоцикли і велосипеди, які Степовий здобув, захопивши у Криворізькому повіті дві автоколонії..." Чекісти у своїх звітах зазначали, що "лозунгом Степового була "Самостійна Україна".

Колискою Степової дивізії став район войовничих козацьких сіл – Верболюжжя, Варварівки, Водяної і Петрової. Повстання, яке вибухнуло у Кривому Розі, стрімко розливалось Херсонським степом. Про це свідчать панічні інформаційні зведення Кременчуцької губернської ЧК.

У бою багато що залежить від командира, від його особистих якостей. "Блакитний був надзвичайно популярний серед своїх Херсонців... – писав Федір Пестушко (Юрко Степовий). – З нього був не тільки добрий командир, але й хоробрий вояка. Блакитний завжди в критичні хвилини бою вмів вселяти в своїх підлеглих героїзм і відвагу. Одна його поява серед передових розстрілень магічно діяла на вояків. Херсонці вбачали в своєму отаманові-землякові справжнього командира, батька і товариша".

Успішно воювати з ворогом допомагала й чітка структура повстанської організації: Головний отаман, штаб, контррозвідка, політична прибудова – повстанський комітет, полки, курені, сотні, комендантська сотня, підризна команда, кінний відділ, канцелярія, інспекторський відділ, комісія ін-

женерного майна, збройний відділ, комендатура руху, дивізійний суд, дивізійний шпиталь, господарчі частини. Блакитний і голова повстанського комітету Наливайко ввели сувору відповідальність за окремі випадки бандитизму.

Переможним маршем Степова дивізія підійшла до Холодного Яру. 24 вересня 1920 р. пополудні Медведівку заповнили колони степовиків. Розташували дивізію в Медведівці, отамани зібралися на нараду, на якій Кость Блакитного було обрано Головним отаманом усіх повстанських загонів Холодного Яру і околиць.

Степовикам Січеславщини слава!

Роман КОВАЛЬ
Дмитро Бур'ян, "Отаман Степовий-Блакитний".

БУРБА. 100 РОКІВ РОЗЛУКИ

9 вересня 2016 р. в м. Маріінці Донецької області загинув Євген Бурба, вояк 46-го Окремого батальйону спеціального призначення "Донбас-Україна". І згадав я Гриця Бурбу, командира 4-ї сотні полку Чорних запорожців Армії УНР, який за свідченням чорношличника Валентина Сім'яніца, водив свою сотню в атаку "легко, гарно, як на параді, бравушно".

18 травня 1920 р. під час розвідки терену і ворожих позицій на околиці с. Кетроси Гриць Бурба потрапив під кулеметний обстріл. "Сипали-кропили густенько... – згадував Сім'яніц. – Сотник Бурба теж повернув коня і попрямував до містка... Коли я вже був зовсім близько від нього, він похилився в сідлі наперед, а потім став хилитися на бік. Його кінь шарпнувся від мене, і сотник Бурба скотився на поле... Поле заливала кіннота ворога, наші стримували наступ кулеметами. І завернули ворога... Уже скочив з коня, нахилився над сотником Бурбою. З чола, із двох дірочок, текла кров. Куля пройшла череп наскрізь, на межі волосся і вище очей... Ворог заливав поле уже більшими силами. Лець проскочив я ще до своїх..."

Чорні запорожці ніколи не залишали тіла своїх побратимів на полі бою. І на цей раз командир полку Чорних запорожців Петра Дяченко вирішив забрати тіло "старого Болбочаниця" Бурби. "І тут розігралася сцена, достойна безсмертної «Іліади» Гомера", – згадував сотник Борис Монкевич.

Петро Дяченко повів полк в атаку, "однаке ворожий вогонь був такий шалений і цільний, що полк, не дійшовши місця, де лежав убитий хорунжий Бурба, мусів відступити". Ще два рази полк на чолі з полковником Дяченко кидався в атаку, "але тіла не вдалося взяти".

Третю спробу полковник Дяченко здійснив уже лише з ординарцями, але біля самого тіла був поранений бунчужний Анатоль Бакало,

який зіскочив із коня, щоб подати отаманові тіло Бурби. "Пораненого Бакала, перекинувши через сідло, вивіз я сам, – згадував командир чорношличників. – Там же була поранена у груди моя кобила Марушина. Шалені атаки скінчилися... Перший раз за все існування полку довелось кинути тіло свого товариша ворогам".

І знову слово Валентинові Сім'яніцу: "У нас було, може, з десяток полонених большевицьких старшин і комісарів. Нарядили селянина з листом до Котовського, що за тіло сотника Бурби наші оддадуть їм усіх комісарів і старшин живих, а як ні, то розстріляють. Та мертвого сотника Бурбу вони не повернули. Бо, як оповідали селяни, вони його так пошматували, що не могли дати нам сві-доцтва свого нелюдського вчинку з мертвим".

Сотенного Бурбу досі не вшановано – в с. Довжку на Ямпільщині (так тепер називаються Кетроси) немає ні вулиці його імені, ні меморіального знаку.

Його духовний нащадок, а може й родич, Євген Володимирович Бурба народився 16 листопада 1975 року у Німеччині. Потім жив у Житомирі та Києві, звідки його у травні 2015-го мобілізували. Служив у роті охорони польового штабу у Кримському, потім у Мар'їнці.

Ян Оскока у замітці про його загибель писав: "Про Євгена Бурбу відгукуються як про дуже гарну людину. Він завжди готовий був прийти на допомогу. І завжди, навіть у складних обставинах, випромінював позитивний настрій. «Якщо треба, я зроблю, без питань», – такий був принцип його життя".

Євген Бурба-"Скорпіон" загинув о 9.40 під час розширення взводного опорного пункту, підірвавшись на осколкової загороджувальній міні.

У смутку залишив мати й сестру. Слава героям України!

Роман КОВАЛЬ

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

ВЕСНА 1917 РОКУ У КИЄВІ

Роман Коваль, Владислав Карпенко та Юрій Юзич підготували до друку книгу "Жінки у Визвольній війні. Історія, біографії, спогади. 1917 – 1930". Пропонуємо читачам "Незборимої нації" один з її розділів.

На стіні моєї скромної студентської кімнати висить великий плякат. На ньому, на тлі густо синього неба, золоте сонце, а над його гострими проміннями напис: "Україна є, була і буде!"

Кожного ранку, коли, прокинувшись, гляну на цей плякат, зразу так радісно стає на душі. Хутче, хутче вставати, не гаяти ані хвилини часу, бо роботи ж так багато!

Де поділось розмірене студентське життя: лекції, зачоти, іспити, праця в лабораторії, вечірки, театр. Це все таке нецікаве тепер і зовсім неважне. Із перших днів революції якимось зовсім непомітно для самої себе я увійшла в групу української активної молоді, яка завжди була наготові для виконання найрізноманітніших доручень і завдань.

Сьогодні особливо багато всяких справ, бо завтра – велика українська маніфестація. Мусимо наявно показати, що ми не є лише жменька інтелігенції, а що з нами ввесь Київ, що Київ – наш. Треба бути на мітингу на Вищих жіночих курсах і говорити про це, ввечері – співанка нашого Студентського хору на заводі Гретьера, бо до нас долучається 2 тисячі робітників, а Олександр Антонович Кошиць завтра на поході буде диригувати цим з'єднаним хором. Треба допомогти розписати ноти трьох маршових пісень або хоч слова до них та зробити прапорці на довгих держачках для субдиригентів, а тут ще приобіцяла знайти приміщення якимось людям, що не мають де подітись... Роботи сила!

Ранок 19 березня теплий, але якийсь похмурий, без сонця. Українські організації збираються коло Володимирського Собору. Ще рано, але вже сила народу: прапори, плякати, й все підходить нові й нові. Несподівано із-за рогу виїждять мальовничі постані верховців у багатих козацьких одягах. Це Микола Садовський зі своїм супроводом і ефектний полковник з довгими свивими вусами в сірій смушковій шапці, якщо не помиляюсь, Сахно-Устимович. Вони мають їхати на чолі походу. За ними оркестра і хор.

Рушаємо... Якраз, коли повертаємо на Фундуклівську вулицю, розвиваються хмари і яскраве сонце заливає все навкруги: тисячі людей у поході, на пішоходах, у вікнах домів і сотні прапорів, що легко мають на свіжому весняному вітрі. Ось завила оркестра. Олександр Кошиць підносить угору прапорець, і в той же мент чути одноставний шелест прапорців у руках субдиригентів, що йдуть на краю кожного 20 ряду хористів. "Не пора, не пора, не пора москалів і ляхові служити", – лине вулицями Києва...

Ще так недавно, всього місяць тому, нам не дозволено було на Шев-

ченківському концерті заспівати "Заповіт" і ми мусили співати його нелегально, зійшовши зі сцени і замішавшись між публікою. Оглядаюсь... Безкочним потоком пливе похід. Кінця краю йому не видно!

Софійський майдан... Дзвони... Духовенство... Богдан... море голів... прапорів... Хтось промовляє. Не все чути, бо вітер відносить слова. "Тут, на цьому святому для кожного українця, дорогому місці присягнумо вірність Україні... і жити, і вмерти... кожної днини... рідною мовою..." Оркестра починає грати гимн, але її зразу покриває спів тисяч людей, що стоять на колінах. Якась незнайома пані припала мені до плеча. Вона сміється, але сльози течуть з її очей.

Крізь юрбу пробивається молодий чорнявий чоловік із досить великим звинутим (згорнутим. – Ред.) прапором у руці. Йому дають дорогу, і він прямує до пам'ятника Богданові. "Це – Любинський", – говорить хтось біля мене. Легким, звинним рухом перескакує він через грати й починає лізти вгору, чіпляючись за каміння й гілки дикого винограду, що вкриває постамент. Ось він уже на постаменті... Обережно обходить навкруги. Тепер уже на самому пам'ятнику і старається дотягнутися до руки Богдана... Ось, ось зірветься... Усі завмерли... Тиша така, що чути, як цвірінкають горобці на дахах. Хвилина – і в руці великого Гетьмана вже повіває жовто-блакитний прапор, і котиться луною гучне "Слава"... Любинський уже стоїть на постаменті, десятки рук тягнуться йому назустріч і дослівно зносять його на землю.

Софійський майдан – це тільки етап, і знову ось ідемо вулицями Києва зі співом, музикою і морем прапорів. Похід не зменшився, навпаки, тепер увесь Київ іде з нами. Зупиняємось коло [таких] важливих будов, як Дума, Миський театр, музей, університет і багато інших, і на них починають повівати жовто-блакитні прапори. Київ – наш!

Уже зовсім сутеніє, коли ми розходимось. Шкода, що так хутко кінчився цей день!

"Васильевская ферма", де я завжди вечерею, повна людей, і диво дивне – меню написано українською мовою і вся обслуга має жовто-блакитні жетони. Яешня холоде переді мною, а я сиджу з напівзаплющеними очима і прислухаюсь до розмов навкруги. Лише де-не-де чути російську мову. Ось коло сусіднього столика сідають двоє студентів.

– Ну, що скажемо? Сосиски или... Але другий зараз же його обриває:

– Що з тобою? Забув, що присягав?

– Утомились? – запитує якийсь дуже знайомий голос. Розплющую очі і бачу Олександра Івановича Кандибу (О. Олеся).

– Ні, зовсім не втомилась і їсти не хочу. Я думаю, що сьогодні був найкращий день із цілого мого життя, яке б воно довге не було, – кажу я захоплено.

– Золотий чар відродження країни, – говорить він, лагідно посміхаючись, і вже звичайним голосом додає. – Так, день був чудовий, але я здорово втомився, бо теж проміряв Київ уздовж і впоперек...

Дні летять один за другим, і кожний приносить щось нове і радісне.

Сьогодні поспішаю до [Центральної] Рхди як останній раз, бо ввечері йду додому.

У вестибюлі будинку [Педагогічного] музею на диво тихо й порожньо. За скляною перегородкою з написом "Тут провадиться запис до 1-го пішого Богданівського полку" сидить студент, якого я маю змінити, та, покурюючи цигарку, повільно похощає присадкуватий добродій із свивими вусами – Василь Григорович.

Я ніколи не чула, щоб хтось звертався до нього, називаючи його по прізвищу, не знаю також, яка

його роль тут, але він є необхідний атрибут цих, сказати б, "кулуарів" Центральної Ради. Симпатичний, балакущий дідусь, який невтомно виправляє мову своїх численних співрозмовників, незалежно від того, чи це їм подобається, чи ні.

Коли я вже сижу за столиком, Василь Григорович рішучим кроком підходить до мене.

– Хотите записатись до Богданівського полку? – питаю жартівливо, але він суворо зводить брови і ділово запитує:

– Це ви вчора провадили цей запис? А як було прізвище першого, хто записався?

– Ну, Ткаченко, – відповідаю не зовсім упевнено. – Василь, здається, але чому це так важливо?

– Може, й не важливо зараз, але за 50 років, коли ви будете вже сивоволосою бабусею, це все буде дуже важливе, бо це вже буде історія, розумієте, історія...

Але його перериває один з урядовців Центральної Ради, що з нотатником у руках заклопотано підбігає до нас.

– Що це ви тут філософуете, Василь Григорович?

– Василь Григоровичу! Зовний відмінок.

– Зовний?! – обурюється урядовець. – Це ви так переклали "звательний падеж"?

І між ними починається завзята дискусія, під час якої я встигаю записати одного богданівця і поінформувати якусь пані про те, де можна купити українські букварі й матерію на прапориці.

Махнувши безнадійно рукою, урядовець сердито звертається до мене:

– Чи це ви та панночка, що йде до Житомира?

– Не знаю, чи я та, але йду туди сьогодні увечері...

– Ну, то слухайте. Там завтра розпочинається селянський з'їзд. Найдете, де він, і привітаєте з'їзд з доручення Центральної Ради. Скажете коротенько щось в такому дусі: селяни – головна маса укр.[раїнського] народу. Велика роль їх у майбутньому України: економіка, армія... Ну, та ви самі знаєте, чули вже це, певне, не раз. Друге: там в інформаційному бюрі – Березів. Один. Треба допомогти. Ну, там на місці побачите. Якби мали труднощі, то зверніться по цій адресі...

Заглядаючи до записника, він швидко пише на папері, що лежить на моєму столі, адресу... моего батька.

– Ну, це все! Ні, ось тут... – він кладе переді мною свого записника. – Напишіть ваше ім'я, прізвище і адресу.

Пишу.

– Ну, щасливо! – хапає записника і вже наміряється бігти, але спинається, дивиться на мою адресу, ляскає себе по лобі, щось вигукне і зникає в юрбі, що вже наповнила вестибюль.

Василь Григорович нахилиється до мене й каже повчально:

– Отак, дитинко, твориться історія...

Він, очевидно, хоче далі розвивати цю тему, але я хутчіше закінчую його речення:

– І коли я буду сивоволосою бабусею, то напишу про це в своїх спогадах і вас там згадаю...

– Незлим, тихим словом, – додає він, і ми обоє сміємось.

І ось через 45 років я пишу цей спогад. Протягом довгого життя розвивався золотий чар молодечого завзяття, але твердою лишилась віра в те, що Україна була і буде.

Тамара ПЕТРІВ

Дж.: *Петрів Т.* Весна 1917 року у Києві // Бюлетень Союзу Бушших Українських воєвків у Канаді (Торонто). – 1962. – Липень – вересень. – Ч. 12. – С. 10 – 12.

Та й перешили "добру таки чарку".

– Здоров був, Вишиваний! – гукнули у відповідь гайдамаки.

– Це вже нечемоно, – невдоволено нахилився Болбочан до Петріва.

– Але справді по-запорозьки, – відповів той.

Враження на гайдамаків полку ім. Костя Гордієнка Василь Вишиваний справив велике. У полку почали поширюватись балачки, що добре було б "охрестити хлопця на нашу віру, бо хоч він і королівського роду, але може вийти із нього путящий гайдамака".

Дж.: *Петрів В.* Спомини з часів української революції (1917 – 1921) // Військово-історичні праці. Спомини. – Київ: Поліграфкнига, 2002. – С. 546 – 547.

"ПОДЕБРАДСЬКИЙ ПОЛК" АРМІЇ УНР

ДОБРОГАСВ Леонід Костянтинівч (12.05.1900, с. Голінка Конопського пов. Чернігівської губ., тепер Бахмацького р-ну Чернігівської обл. – після 5.06.1922). Військовий, повстанець.

Народився в сім'ї священника Михайлівської церкви с. Голінки о. Костянтина Доброгаєва. "Служив у гетьманських військах і брав участь в придушенні большевиків" (літо 1918). Внаслідок окупації Чернігівщини Красною армією виїхав на 2 місяці до Києва. Повернувшись до Ніжина, закінчив гімназію (1919). Три місяці воював у складі загону отамана Ангела. Коли денкінці відступили, разом з ними "евакуювався і попав у Африку". З табору біженців у Тунісі звернувся до ректорату УГА з проханням прийняти його студентом (06.1922), утім, очевидно, дістав відмову.

СЕРДЮК Данило Дмитрович (9.12.1898, с. Бреусівка, тепер Козельщинського р-ну Полтавської обл. – 6.05.1971, м. Трентон, шт. Нью-Джерсі, США). Військовий, освітній і пластовий діяч, просвітнян, інженер-агроном (21.05.1927); лектор-бібліотекар та інструктор позашкільної освіти культурно-освітнього відділу Кобеляцької земської упр. (до 08.1919); звання – хорунжий артилерії Армії УНР, поручник (на еміграції).

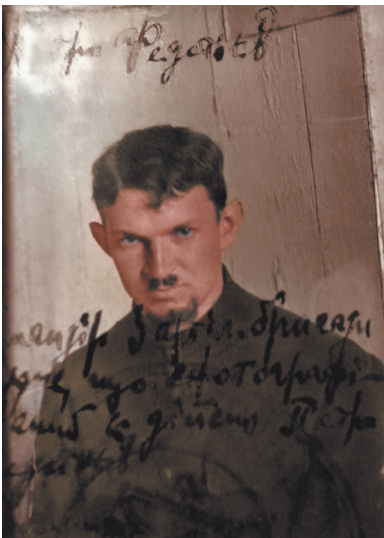
СОЛОВЕЙ Дмитро Никифорович (14.05.1889, м. Коростишів, тепер Житомирської обл. – після 5.07.1924). Військовий, звання – поручник 125-го Курського полку рос. армії, сотник Армії УНР. Наго-

роджений орденами Св. Станіслава II ст., Святого Станіслава III ст., Св. Анни III-й ст. (всі 1916). У жовтні 1916 р. скерований до штабу Півд.-Зах. фронту.

Не плутати з Дмитром Федоровичем Солов'єм, дійсним членом УВАН у США.

СИМОН (СИМОН) Федір (Хведір) (21.05.1895, м-ко Меджибіж, тепер Хмельницької обл. – 1931, м. Братислава, Словаччина). Військовий, інженер-гідротехнік (9.03.1929); звання – прапорщик рос. армії, хорунжий 2-ї Волинської дивізії Армії УНР.

ФЕДОТ'ЄВ (ФЕДОТ'ЄВ, ФЕДОТИВ, ФЕДОТИСВ) Петро (3.05.1898, Херсон – після 1925). Хорунжий 3-ї Залізної гарм. бригади 3-ї Залізної дивізії.

Сотник 3-ї Залізної дивізії Іван Зубенко писав: "20 липня 1920 р. на фронті біля сел Сидорова (Сидорів. – Ред.) – Васильків на Збруччій ворог повів наступ. Прорвавши фронт, він розפורишив нашу піхоту і вже сунув свої лави на 1 батарею 7 гарм. курія, що стояла на цьому участку... На жаль, зв'язок батареї з обсерваційним пунктом увірвався – вона лишилася без керівництва... Вогонь припинився... Ворог вже недалеко; з близької віддалі обстрілює батарею. Але тут раптом керування нею обняв чотовий Федот'єв Петро..."

– Картечі... Перша – вогонь!.. Друга!..

Завила картеч. Здрігнули ворожі лави й подалися назад... Тим часом заспокоїлися і впорядкувалися ізводи та інша обслуга батареї. Подали передки – загрукотіли гармати й без перешкод відійшли назад. А тут вже й піхота наша веде контрнаступ. Через деякий час ворога збито... Все на своїх місцях... І гармати також, але в кожного, починаючи з командира батареї, в голові маячила думка: чи так же воно було б, коли б не мужність і стійкість чот. Федот'єва?..

Роман КОВАЛЬ, Віктор МОРЕНЕЦЬ, Юрій ЮЗИЧ

Енциклопедія Визвольної боротьби "«Подєбрэдський полк» Армії УНР", т. 3.

Хто хоче придбати цей том, або всі три томи, читайте оголошення на 4-й сторінці.

Т. 1. – А – К. 376 с. (300 грн.). Т. 2. – К – Р. 376 с. (150 грн.). Т. 3. – Р – Я. 504 с. (300 грн.).

Цифрова колоризация – Тарас Гладенький і Владислав Карпенко.

БАЛТИ – НАРОДЖЕНІ ПЕРЕМАГАТИ

Вийшов другий номер літературного альманаха "Балтське коло". Щасливий, що здійснив свою мрію. У наступних номерах хочу зробити розділ про краєзнавство, про театральне мистецтво, про літопис рідного краю, про видатних (і не дуже) балтан – моїх земляків. Альманах україномовний,

вірою, що це сприятиме поширенню української мови на Балтщині, підвищенню інтересу читачів до культури і літератури, історії, поширенню і зміцненню творчих зв'язків.

У добру путь дорогами Балтщини!

Сергій МАРТИНЮК

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

"ПЕРЕМОГА ПРИЙДЕ, ЯКЩО БУДЕШ ЗУХВАЛИЙ І СИЛЬНИЙ"

РОЗМОВА З МАЙОРОМ ВІКТОРОМ СКАТЕРНИМ, КОМБАТОМ 72-Ї ОМБР ІМ. ЧОРНИХ ЗАПОРОЖЦІВ

Ми святкували з дружиною її день народження. Я на той час був командиром мінометної батареї. І тут телефонує командир бригади полковник Грищенко. "Оскільки перший і другий батальйони викидані на виконання бойового завдання, ви з майором Штефаном формуєте третій батальйон!"

Не вистачало офіцерів, і мене одразу відрядили в розвідувальну роту. Ротою командував Дмитро Гопанчак, хоча формально ми були командирами взводів. Я став розвідником-артилеристом і виконував завдання на ГАЗ-66. 9 травня для нас був надзвичайний день. Ми заскочили на БТР і поїхали на Маріуполь. Потім Гопанчак сказав, що буде йти з посади, бо вступає до академії. Ну і командир розвідки повідомив: "Все, ти командир роти. Залишаються формальності".

Першим серйозним завданням було розв'язання ситуації в Амвросіївці. Мені надійшла команда від полковника Грищенка розібратися в ній. В Амвросіївці заблокували батальйон, не пам'ятаю який, і нам потрібно було забезпечити йому прохід. Ми "бетеерами" розсували на "Хресті" цивільні машини. Це перше таке неординарне завдання.

Я за освітою ракетник, мав обслуговувати зброю стратегічного значення. Комбата тоді в колоні не було. Серед натовпу, який блокував рух нашому батальйону, переважали жінки з дітьми й чоловіки не зовсім слов'янської зовнішності – вірмени, греки... Не наш брат, одним словом. Біля гусениць БМП стояли жінки, за ними – чоловіки, а за тими –заслон із легковиків.

Я виїхав на цей блокпост через поле. Перше, що зробив, – скинув у кювет кілька машин. З дороги злетіли "Нива", якийсь джип, ще машина. Тоді водієм у мене був Андрій Степанець. А БТР – машина неповоротка. Поки розвернувся – розштовхав усе. І весь натовп, який блокував батальйон, розвернувся і пішов на мене. У цій ситуації я дав команду на відкриття вогню. Кулеметник дав кілька черг у небо. Люди почали розбігатися... Пам'ятаю точно, що в колоні тоді був Руслан Григор, бо ми з ним ще поговорили, коли батальйон почав рух. І Руслан Сулименко...

Ще ми шукали "градів". Перший раз ми на них напорилися, коли йшли на ГАЗ-66 із зенітною установкою. Патрулювали переважно вночі. Супровід і вогневу підтримку забезпечував БТР. Уздовж державного кордону шукали, де установки залпового реактивного вогню БМ-21 переходять кордон і починають стріляти...

Однієї ночі патрулювали дорогою від Маріуполя в бік Тельманового і далі на Победу. Дорога йде паралельно кордону десь кілометрів зо два. У ГАЗі несподівано пробилось колесо. Стали в балочці. Виставили охорону, сиділи в траві, скажу чесно, навіть вогонь розпалили, щоб чай якийсь заварити. Як тут прибігає боєць і каже: "Там пі...ць!" Усі повибігали подивитися. Я теж вискочив і бачу купу техніки в посадці... Яке прийняти рішення? Даю наказ: "До бою!" І ми відкрили вогонь по "градах".

Я не чекав, що біля батареї БМів буде батальйон охорони. Нас почали розстрілювати... "Гради" відкрили вогонь, але ворожі артилеристи не встигли зробити поправки в розрахунках чи до ладу прицілитися. Вони біли по КСП бригади в Сонцевому. Ми "піймали" перший обстріл "градами" Сонцевого. І в цей момент мене набирає телефоном Грищенко і каже: "Ти про...ав "гради"! А мені в цей момент реально потрібна допомога. По нас вели вогонь "бетеери" росіян з 30-міліметрових гармат. Охорона "градів" притиснула нас до річки, яка була позаду дороги...

Ми зачалися. Техніку кинули, зайшли у воду (нас було 28 бійців) і під берег лягли. Я вирішив відкрити вогонь в останню чергу. Росіян було до двохсот. По Сонцевому стріляло 18 "градів". Грубо кажучи, на стрільбу виїхав дивізіон. До п'ятисот осіб ворога проводили цю операцію. Тобто вступати з ними в бій після того, як ми обстріляли "гради", було б самогубством. Радіозв'язку з командуванням не було. Телефон я загубив ще під час розмови з Грищенком. Ми атакували росіян десь від третьої до четвертої ранку. Коли почало світати й ніч стала сірою, ближче до п'ятої, ворог почав прочісувати дорогу. Тоді я відчув, яке ж холодне було тоді літо і яка холодна була вода, у якій ми лежали вже годину. Ворожі групи перебували від нас у восьмистах метрах. І ще мені в ту ніч запам'ятався місяць. Він був повний і світив як прожектор. Ніби й далеко, а видно було все – людей, пересування техніки. Невдовзі "гради" зачохлилися і відійшли. Я наказав перепливати річку й піднятися на висоту на протилежному березі. Там ми змогли вийти на зв'язок із прикордонниками.

Які були втрати тієї ночі? Знищили наш ГАЗ. БТР підбили, проте він залишився "живий", але росіяни забрали з нього все, що могли зняти. Може, вони й хотіли завести машину, але вона просто так не заводилася, та й коли здавали заднім ходом, то БТР потрапив у яму і трохи ліг на бік. Через це його й кинули.

Якої ворогові завдали шкоди? Коли ми вийшли на поле, побачили згорілу машину БМ. Досі пишася! Ми під'їхали вантажівкою ГАЗ-66 заднім ходом, зі спущеним колесом, і два короби "ЗеУшки"

І наступної ночі ми виставили там "секрет". Він спостерігав, як ворог зайшов на нашу територію і витягнув свою підбиту бойову машину. На той момент ми не розуміли, що нам потрібно було зберегти ту машину як доказ агресії Російської Федерації. І росіяни витягли спалений "град" на свою територію. Тут я усвідомив, що кордону, по суті, у нас немає, навіть стовпчики не вкопані. Цей бій з ворогом я програв, але зробив для себе висновок – перемога прийде, якщо будеш зухвалий і сильний.

Супроводжувати ми й колони з припасами для батальйонів, що пішли вздовж кордону. Везли боеприпаси, паливо, все, що потрібно було нашої піхоти. Крім того, один зі взводів нашої роти охороняв переправу в Кожевні. Там командував Дмитро Грибовський, реально людина-легенда. Щоденно відбивав по дві танкові атаки. Він їх відганяв від Кожевні БМП. А з Дмитрівки Кожевно прикривав Ющенко. Дмитру Ющенку теж дісталося...

Супроводжуючи колони, потрапляли в засідки, під обстріл артилерії. Довелося приймати неординарні рішення. Ми відмовилися їздити асфальтом. Дмитро Литвин водив колони так. "Де ми зараз, тут? – запитував. – А колону потрібно довести в Краснопартизанськ? Ага, це тут на карті? Добре, дайте лінійку". Знаєте, для чого потрібна була лінійка? Він просто проводив лінію і по цій лінії вів колони...

Грищенко дав наказ діяти зухвало – їхати через поля. Одного разу мене за це покарав ворог. Ми іноді повторювалися. Нас вирахували, і росіяни встановили на дорозі фугас. Наш БТР підірвався

розрядили в "град". Туди ж стріляв і БТР. Я сказав оператору зенітної установки і навіднику БТР: "Ви два герої. Ви обидва молодці!" Я б обом дав орден "За мужність". Коли в нас полетіли у відповідь снаряди із 30-міліметрових гармат, то ми бігли звідти, як кури, по-іншому і не скажеш. Я не чекав у відповідь такого вогню, тим паче такого концентрованого. Там були не "шлапаки", це точно.

З прикордонниками оглянули підбиту машину "граду".

Новини по телебаченню розповідали, що з "градів" та інших артистем стріляють курсанти артилерійських училищ РФ. Так і було. Біля обгорілого "граду" лежало два трупи російських курсантів з військовими квитками ростовського училища (зараз філіал Військової академії Ракетних військ стратегічного призначення ім. Петра Великого). Цих ми реально "поклали". Тіла забрали прикордонники, бо Андрій Миколайович Грищенко сказав, що вони нам не потрібні, нехай ними займаються відповідні органи.

на протитанковій міні. Під час підриву на міні БТР краще за БМП. Екіпаж "бетеера", 11 осіб, залишився живим. Його хотіла прикрити БМП, почала об'їжджати й теж наїхала на міну. За декілька хвилин троє бійців стало "вантажем 200". "Беха" горіла, боеприпаси детонували, а всередині машини горів екіпаж. Дістати ми їх не могли. Мої підлеглі не мали сил слухати їхні крики і хотіли добити хлопців, але вибух позбавив одних гріха, а інших мук.

На переправі загинуло 17 танкістів і коригувальників. Але це не розвідників...

Продукти на переправі ми просто скидали з БТР не зупиняючись. Хто зупинявся – того знищували... Останні каравани ми завели перед оточенням...

Розвідники почали витягувати людей з позицій. Витягували ми і хлопців з переправи біля Кожевні, де наші підрозділи потрапили в оточення, зокрема батарею Ющенка. Було завдання витягнути бійців 79-ї бригади, забрати з Іловай-

ська якогось офіцера пораненого, коли місто вже було майже не нашим. Я вивіз його на автомобілі "швидкої допомоги". Вже тоді ми Іловайськ не контролювали. Втримати його шансів не було. Вже тоді в оточення в "Південному котлі" потрапили підрозділи кількох бригад. Іловайськ – це трагедія, але не така масштабна в порівнянні з оточенням біля східного кордону...

Тоді Войтенко прийняв рішення про вихід у Росію... Я сьогодні командую цим легендарним батальйоном. У мене служать солдати і офіцери, які виходили на територію ворожої країни. Чи правильне він прийняв рішення?

Ми не можемо його судити... Войтенко врятував людей, які досі воюють... і воюють достойно: Дмитро Домарев, який вигукнув тоді, у Росії, "Слава Україні!", Руслан Сулименко, який питав, куди вони йдуть, а йому казали, що потім розкажуть...

Був такий момент... У ЛАЗ падали з ПТУРА. Як люди залишилися живі, ніхто не знає. У начальника стройової служби сталася істерика... Він вчепився в мене зі спини, а я йому: "Відпусти!" А він тримає, і я нічого не можу зробити. Я бронежилет відстебнув, його відкинув, бронік там і залишився.

Ми вивели всі автобуси та "буханки". Я наказав шикувати всіх у селі й перевіряти. Не вистачало шість бійців. Почали їх шукати в полях соняшнику. Ви можете собі уявити, як їхати на БТРі соняшниковим полем? Ми давили соняшники, бо вбитих чи поранених, але мусили забрати. Чотирьох знайшли, а двох ні. І коли ми вже розвертали БТР, побачили, як один із вояків перетягував свого товариша в зарості. Він боявся, що соняшником їздять росіяни. Бойова машина просто вперлася в них. Я спускаюся з БТР і бачу, що в бійця немає частини ноги. Куля вибила кістку.

Я зняв португеза, яку мені подарував батько. Це була його афганська португеза. Ножем пробив ще кілька отворів у ремнях, затагнув і зупинив кровотечу. Ми поклали його позаду на БТР, і я йому весь час казав: "Спробуй тепер здохнути! Я тебе і на тому світі дістану. Мені португеза бача подарував, і ти мусиш її повернути!" Далі – евакуація в Сонцевому, виклик "вертушки" і доправлення пораненого в госпіталь. І можете собі уявити, що через три роки в спільній компанії я побачив цього бійця. Він провів багато часу за кордоном, йому встановили імплантанти. І, сидючи навпроти мене за столом, він згадував і плавав: "А я вас, здається, знаю!" Тепер батьківська португеза знову в мене...

2014-й – по-справжньому страшний і кривавий рік. Такого спекотного в бойовому плані літа

я після того й не пам'ятаю. Серед літа, щоб попити, потрібно було докладати неймовірно, іноді героїчні зусилля. Тоді ж поотруювали всі колодазі по лінії розмежування. Незрозуміло, де чії війська, хто куди їде, хто навпроти тебе. Бувало таке, що ледь не вступили в бій з 79-ю, 95-ю бригадами...

Якось накрили автоколону росіян у лісосузі, де вони розбили табір. Ми засікли рух автомобілів у балці й відкрили вогонь з мінометів на просування, а потім зачистили зелений масив вогнем з гармат БМП. Після цього в полон не було кого брати. Хто не загинув від вогню ЗСУ, був убитий під час детонації боеприпасів у машинах. Усі покійники були вдягнені в форму армії Росії, але всі були без документів та знаків розпізнавання. Коли догоріли ворожі машини, перестали рватися боеприпаси, ми заїхали в лісосузі. Оцінили знищене угруповання в роту. Потім полковник Андрій Грищенко віддав наказ: "Не везіть цю мерзоту (трупи) на КПП, продовжуйте виконувати завдання!" Ми так і робили...

Сьогодні багато хто сидить удома і думає, що перемир'я з Росією призведе до чогось гарного. Нічого доброго з цього не вийде, Росія як обманювала, так і обманюватиме. Її цікавить шматок континенту, де розташована Україна. Кожного століття в нас забирають шматочки України. Коли в Золотому відбувалося розведення, було боляче, але я впевнений, що цю землю ми повернемо. Це кажу і своїм офіцерам.

Найстрашніше те, що в армію повертаються ті старші "полководці", які у 2014 році злякалися. Ми втратили Муженка. Людину, яка вміла воювати і приймати неординарні рішення.

Скільки ще зможу бути на цій війні? Та скільки ноги носять!

Розмову вели Тетяна ВИГОВСЬКА та Костянтин КЛИМЧУК
"Час змін"

Подається зі скороченнями. Сподобалася стаття? Найкращий "лайк" 30 грн.

Приват Банк 5168 7453 2126 4670 (Тетяна Климчук).

Проект реалізовується на волонтерських засадах. Пожертви будуть використані на збір інформації, відрядження інтерв'юерів та видання книги, у яку ввійде і ця стаття.

Напишемо "Літопис новітньої історії 72-ї ОМБр" разом!

Телефони для довідок: 097-931-66-47 (Костянтин Климчук), 063-782-10 (Тетяна Виговська).

На світлинах – майор Віктор Скатерний на презентації книжки "Чорні перемагають".

Київ, "Остання барикада" 17 березня 2017 р.

"ПРИЙШЛИ НАШІ ВІЙСЬКА"

Стоїмо в лісі як застава. Перед очима розлягається чотирекутна площа засіяна озименою, в середині глибока котловина, в якій примостилось містечко Мінківці. Сьогодні треба його взяти, і ми возьмем, бо щастя посміхається нам, воно манить нас вперед, хоч і щиро окропили своєю кров'ю цей чотирекутник, алеж до вечера ми будемо тут панами.

Яка радість, де-хто з нас здибає тут своїх рідних, а може загине на межі свого поля... А ми все таки підем далі – туди до Дніпра...

Залаяли на краю ліса і ждем. Йде жвава артилерійська пере-

стрілка. Ворожі набойі скажено рвуться перед нами, хочять загородити дорогу, але ми пройдемо крізь залізо, бо ми теж викувані із крици. Коло нас наблюдатель з № батареї молоденький хорунжий, чути передає команду "мірник 140, трубка батарея вогонь"! За хвилину чути глухий постріл з кількох гармат, над головами пролітають набойі, як раз влучають куди треба. "От так, добре, оце їм гостинець", чути з всіх боків. У всіх бадьорий настрій, всі тільки ждем рішучого менту.

Направо вже заторохтів кулемет, піддають рушницю. Скоро черга за нами. Де які стрільці по-

вилзили з рова і по далекому мірникові ловлять "на мушку" вже тікаючого ворога.

На хвилю все затихло. З боку ворога чути гармидер, по дорозі на Ново-Ушицю піднялась курява, то ворожа батарея знялась і тікає. Далеко в тилу ворога чути перестрілку. Фроловці (3-й кінний полк Армії УНР на чолі з М. Фроловим. – Ред.) там...

З Богом вперед. Знялись і спускаємся в долину, чути рідку стрілянину, іноді "шальна" завіжить жалібно і летить на старі наші позиції, козаки проважують її жартами. Спустились в містечко, скрізь по вулиці жвавий рух. Селяне по-

виходили з хат здибати своє війсьсько. Всі раді, радість видно на обличчях, в руках, скрізь...

"Прийшли наші війська"... Яка радість – не "Петлюровці", ніхто другий, а Наша Українська армія... Даліше, даліше, там ще нас ждуть поневолені люде, зруйновані села.

П. ЗАГОРУЙКО

Дж.: Загоруйко П. Старі картини (з мого денника) // За Україну (Каліш). – 1921. – Листопад. – Ч. 6 – 7. – С. 20 – 21.

Публікація Юрія Юзича. Особливості правоспису збережено.

Роман Коваль, Владислав Карпенко та Юрій Юзич підготували до друку книгу “Жінки у Визвольній війні. Історії, біографії, спогади. 1917 – 1930”. Поки шукаємо спонсора, пропонуємо читачам “Незборимої нації” один з її розділів.

Перший бій з більшовиками був під селом Яблунове, недалеко Лубень.

Ще вночі наш полк заліг у розстрільний у принагідних ровах і прикриттях на горбках, коло села Яблунове, де, за даними нашої розвідки, скупчилися більшовики. Між нами і Яблуновим була невеличка річка, через неї навпроти села – міст. Понад річкою аж до села – сіножать, а біля самого села кілька вітряків.

Коли стало розвиднятися, наша розстрільня піднялася і пішла в наступ. Більшовики підпустили нас під не дуже частим обстрілом майже до річки, а тоді відкрили по нас кулеметний вогонь. Особливо докучали нам кулемети, які вони поставили на вітряках. Я сам ліг за один з кулеметів, і вогнем наших п'яти “Максимів” ми поступово змусили замовкнути ворожі кулемети.

Я був так захоплений своєю працею коло кулемета, що нічого

Тетяна Михайлівська

Коли до влади [у Могилів-Подільському] приходили знову більшовики, у місті пописувалася звих-неожорстока жидівська Фаня. Вона то щезала десь, то з'являлася знову, викликаючи жах і загальну ненависть. Улюбленим зайняттям Фані були арешти й виконання смертних вироків. Оповідали, що вона звичайно сідала верхи на стілець обличчям до спинки й наказувала помічникам пропихати засудженого під стілець.

Видання Історичного клубу “Холодний Яр” можна придбати через “Нову пошту”, попередньо переказавши кошти на картку Романа Ковалю у Приватбанку: 5168 7554 4667 0339.

Переславши гроші, просимо телефоном (або через електронну адресу kovalroman1@gmail.com) замовити книжки, вказавши куди і кому надсилати книжки.

Номери телефонів 067-726-30-36, 066-211-41-85. Ось ціни без вартості пересилки:

“Батькам скажеш, що був чесний” Романа Ковалю – 270 грн.

HTTP://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/

У редакції через “Укрпошту” можна придбати такі книги:

(ціну вказано, враховуючи вартість пересилки книг поштою):

“Батькам скажеш, що був чесний” Романа Ковалю – 310 грн.

“Здолати Росію” Романа Ковалю – 290 грн.

“Сумщина в боротьбі” Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича – 275 грн.

“Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби” Романа Ковалю – 110 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 1) – 300 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 150 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 3) – 300 грн.

“Отаман Зелений” Романа Ковалю – 135 грн.

“Історія Холодноярської організації” Романа Ковалю – 75 грн.

“Отаман Орлик” Романа Ковалю – 120 грн.

“Крізь павутиння змосковщення” Романа Ковалю – 110 грн.

“Історія України-Русі” Миколи Аркаса (2-ге, краківське, видання) – 130 грн.

“Тиха війна Рената Польового” Романа Ковалю – 350 грн.

“Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею” Романа Ковалю – 525 грн.

Книги можна придбати, попередньо переказавши кошти електронним переказом на ім'я Р. М. Ковалю, вул. генерала Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14, Київ, 03049.

“Незборима нація” – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

У БОЮ БІЛЯ ЛУБЕНЬ

не бачив, крім цілі – вітряків. Але в перерві між однією кулеметною стрічкою і другою оглянувся навкруги і побачив, що на сіножать, де лежать наші поранені, заїхала фура. Кіньми правила якась жінка, вбрана у вояцьку шинель. Вона по черзі підїжджала до поранених, і то під великим вогнем, а тоді допомагала їм залізти на фуру, а то й просто втягала на віз. Ми просто остовпіли. Ми, вояки, лежали за укриттям і вчасно не забрали своїх поранених через великий вогонь, а тепер це робить жінка!

У цей момент із недалекого яру вилетів (дослівно!) командир кінного Гордієнківського полку полк.[овник] Петрів, який пізніше був військовим міністром УНР. За ним два сурмачі просурмили атаку, і весь полк із голими шаблями полетів до мосту, скільки духу у коней було. Хоч ворожий вогонь не затихав, та кіннотчики мало не поодиноці перебиралися через міст, а там у розстрільню – та на село. А сурми не вгавали, все сурмили атаку. Більшовики почали тікати хто куди, а найбільше на кладовище, ліворуч від села.

Перетягнув і я свого кулемета вперед, до мосту. Наша розстрільня пішла зараз же слідом за гордієнківцями. Я заболотився по самі вуха, бо треба було критися від ворожих куль. Врешті поставив “Максима” коло мосту та як загравав... А був з мене тоді непоганий фахівець, і, може, ще хто живе із мешканців села Яблунове, то згадає, що було надорозі між селом і кладовищем.

При “роботі” я був поранений у ліву руку, нижче ліктя. Куля не вилетіла з руки, а застрягла у м'язах, біль скажений. Лікаря полкового близько не було, і бунчужний Бородавка вирішив самотужки зарадити справі.

– Підождіть, – сказав він, – зараз зробимо вам операцію, кулю витягнемо, а щоб ви не крутились, то ось покличу Дем'яна та Дейнеку, щоб вас тримали.

Узяв та просто пальцями обох рук і видувив кулю з руки. Боліло здорово, але якось витримав, не крутився, і тримати мене не треба було. А всі потішали:

– Нічого, до весілля заживе! Хіба це тобі вперше!

І дійсно, скоро присохло. Навіть строю не покидав.

Після бою знайшли ту жінку, що під обстрілом збирала поранених на фуру. То була медична сестра нашого полку, прізвища якої не пам'ятаю. Вона була студенткою-медичною з Києва. Як мені розповіли, під час боїв у Києві вона увесь час була з богданівцями і піклувалася пораненими найбільше там, де через кулі й носа не можна було висунути.

– Дівчино, – казали ми їй, – що ти робиш? Та ж на тебе смерть чигає кожної хвилини...

А вона посміхається:

– В такому випадку і вмерти варто. Відразу б на небо взяли за Україну.

Після бою приїхали до штабу полку кіннотчики з нашої кінної сотні, що були в роз'їзді, і повідомили, що з півночі їде до села якась величеська валка підвод. Роз'їзд намагався з'ясувати, хто їде і чого, може, ворог? Виїхали й ми за село і побачили, що в напрямі до села їде валка, а на чолі її гарцює наш роз'їзд. Як підїхали, з'ясувалося, що то їдуть господарі з навколишніх сіл і везуть нам харчі. Вони, бач, довідались, що прийшло українське військо, подумали, що, мабуть, вояки страшенні й голодні, та вирішили привезти харчів по своїй спроможності.

Чого тільки не привезли! Ковбаси, сало, сир, сметана, молоко, хліб, крупи, і навіть по добрій чарці самогону було для кожного.

Потім так траплялося не раз. Станемо у якомусь селі на нічліг, а тебе і нагодують, і обернуть, і облатують, на м'якому й чистому спати покладуть, ще й про коня не забудуть. А коли при від'їзді заплагати пропонувеш, то ображаються:

– Ми це вам від щирої душі, хіба ж ми не українці?

Степан САМІЙЛЕНКО,
підполковник Армії УНР

Дж.: Монкевич Б. Похід Болбочана на Крим. Спогади сотника Армії УНР та його бойових побратимів / Упорядник Р. Коваль. – Київ: Історичний клуб “Холодний Яр”, “Наш формат”, 2014. – С. 188 – 189.

У БИВЦЯ ФАНЯ

Коли голова смертника появлялася з-під сидження стільця, Фаня пускала кулю просто в потилицю.

Я бачила цю несамоовиту жінку особисто. Раз я була у своєї приятельки – дочки лікаря Козіна – українця грецького походження. Під час нашої розмови двері без ніякого попередження відчинилися і в них з'явилася Фаня. Маленька, чорненька, вбрана в чорну шкіряну куртку, з кулеметними стрічками, перехрещеними на грудях і з парабелюмом у руці. Очі – якісь мишачі, злющі, колючі.

Не тратаючи зайвих слів, Фаня підійшла до Козіна й коротко наказала: – Ідьом!

Тетяна МИХАЙЛІВСЬКА-ЦИМБАЛ

Дж.: Тетяна Михайлівська-Цимбал. З військового гнізда (спогади). – Буенос-Айрес: в-во Юліана Середяка, 1977. – С. 94 – 95.

ЧЕРЕЗ “НОВУ ПОШТУ” МОЖНА ПРИДБАТИ

“Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби” Романа Ковалю – 75 грн.

“Здолати Росію” Романа Ковалю – 250 грн.

“Сумщина в боротьбі” Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича – 250 грн.

“Отаман Зелений” Романа Ковалю – 100 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Романа Ковалю та Віктора Моренця (т. 1) – 250 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича (т. 2) – 100 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича (т. 3) – 250 грн.

“Отаман Орлик” Р. Ковалю – 100 грн.

“Історія Холодноярської організації” Р. Ковалю – 50 грн.

“Крізь павутиння змосковщення” – 80 грн.

“Історія України-Русі” Миколи Аркаса – 100 грн.

“Тиха війна Рената Польового” Романа Ковалю – 300 грн.

“Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею” Романа Ковалю – 450 грн.

КИНДЖАЛ, КІНЬ І ЖІНКА

У маєтку бабусі колись бувало багато гостей. Між ними був офіцер Терського козачого війська. Він носив черкеску з кинджалом. Спочатку він відмовився від верхової їзди, але потім привіз своє козацьке сідло. Виявився хорошим наїзником.

– Чому ж ви раніше не хотіли їздити?

– Не хотів сідати в цивільне сідло.

Це “гражданское” було вимовлено з таким презирством, хоч це було гарне англійське сідло.

– Дикун, напіврозбійник, – говорили чоловіки, зрозуміло, позаочі.

– Лицар без страху і докору, – стверджували дами.

– Джигіт, – казали конюхи, і їхня думка була для мене вирішальною, оскільки мені було всього сім років.

Він зауважив моє обожнювання. – Покажіть ваш кинджал, – просив я.

Мене попередили не говорити, що кинджал мені подобається, тому що за кавказьким звичаєм він повинен буде мені його подарувати. Красива традиція, яка загубилася, тому що люди нею зловживали.

Дорослим він говорив: – Це не іграшка і не забава, а зброя. Оголоювати її можна лише для удару.

Люди поспішно відходили.

А мені він посміхнувся, витягнув кинджал з піхов і сказав:

– Подивися гарненько. Ти нечасто побачиш подібний клинок. Це Кара-Табан, старий і рідкісний клинок.

я– Де ви його купили?

Він блиснув очима і вклав кинджал у піхви.

– Я не вірменин, щоб купувати зброю.

Я зрозумів, що бовкнув щось не тактовне, і почервонів. Він це помітив, взяв мене за руки і сказав:

– Запам'ятай на все життя: зброю не купують, а дістають.

– Як?

– Отримують у спадок, у подарунок, крадуть, беруть у ворога в бою, але ніколи не купують. Це було б ганьбою.

– А хіба красти не соромно?

– Ні. Вкрасти коня, зброю або жінку не ганебно. Навпаки... але ти дуже малий ще. Іди гратися і дай мені спокій, – він встав, щоб піти.

– А коня, як дістати коня?

Він знову сів.

– Коня?.. Його можна отримати від батька в подарунок. Можна навіть купити. Так, купити... Як купують дружину. Трапляється таке часто. Але його і крадуть або обмінюють. За гарного коня можна віддати справжній перський килим або навіть пристойну шапку. Але найкращий спосіб дістати коня – це, звичайно, взяти його в бою... Я взяв одного кабардинського жеребця, красеня, караківого (гнідого). – Ред.). Звали його Шайтан, він ним і був. Коли я на нього сів, відчував, що крила виростають...

Він замовк, занурився у спогади, впершись очима в горизонт.

– А що ж із ним сталося? Він у вас ще?

Джигіт не ворухнувся. Я думав, що він мене не чув. Але, помовчавши, з поглядом, утопленим у просторі, він знехотя зронив:

– Немає його в мене... Я його обміняв.

– На що? – здивувався я.

– На жінку.

Козак встав і пішов. Раптом повернувся, взяв мене за руки і сказав, обпикаючи очима:

– Якщо тобі коли-небудь доведеться вибирати між жінкою і конем, – візьми коня.

Він пішов, залишивши мене як зачарованого.

Я ні словом не обмовився батькам про цю розмову. Інстинктом зрозумів, що це важлива розмова, яку запам'ятаю на все життя.

Під час “громадянської” війни, у Ніжині, ввечері, я приїхав на побачення на своїй дивовижній вороній Дурі (кобилі).

Утрюх слухаємо солов'їв. Вона, Дура і я. Вона наблизилася свої очі, в яких відбивалися зірки, до моїх.

– Якщо ви мене любите, віддайте мені Дуру.

Вона знала, що я Дуру люблю. Я здригнувся.

– Ви мовчите?

Я мовчав, думаючи про козацького терського офіцера...

Поглядив Дуру і подумав: “Не бійся, Дуру, ні за які пряники тебе не віддам”.

Сергій МАМОНТОВ,
“Походи і коні”

Щастя, як лік, любить приходить запізно і з умовою “якби”. Найправдивіші історики – сини поневолених народів. Мовчать, коли погоджуються, і мовчать, коли протестують. Мені жаль часу на відпочинок. Грішник кається, щоб легше знову грішити. Заспокоєння тільки у безнадії. Живе той, хто не здається.

Сільвестр БАРИК
Київ, 1969 – 1970 рр.

Дякуємо за підтримку газети “Незборима нація”!

Іван ЖУКОВСЬКИЙ (Львів) – 100 грн.
Ігор СМЕТАНСЬКИЙ (м. Калущ) – 150 грн.
Ольга ЛЕВЧУК – 205 грн.
Максим ЦИЛЬЯ (Рівне) – 550 грн.

Редактор
Роман Коваль

Верстка
Олександр Литвин

Коректор
Надійка Овчарук

Інформаційне забезпечення
Микола Владзімівський,
Владислав Карпенко,
Люба Криворот

Технічний директор
Максим Селюзкін

Адреса для листування
03049, Київ, вул. генерала Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14.
Тел./факс: 242-47-38
kavalroman1@gmail.com
Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти.

Видання зареєстровано 28.12.1993 р. у Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження.
Серія КБ №325.
Наклад 1500 примірників.
Видруковано 27.04.2020 р.
ТОВ “Прес Корпорейшн Лімітед”
Номер замовлення 2010304

Засновник
Роман Миколайович Коваль

OTAMANIA.IN.UA

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Її редактор Р. Коваль – дослідник Визвольної боротьби українців за свою державу ХХ ст. Ця газета – про долі УСС, вояків Галицької армії, Армії УНР, повстанських отаманів та їхніх козаків, Карпатську Січ, ОУН, УПА, вояків АТО, а також про кобзарів, письменників, нові книжки про Визвольну боротьбу.

Наш індекс – 33545.

Індекс 87415 – для передплатників Донецької та Луганської областей.